Welke instructiemethodiek, met welke mate van zelfstandigheid van leerlingen, is effectief om spellingsvaardigheden aan te leren in de groepen 4 tot en met 8 van de basisschool?

Beantwoord door Lisette Uiterwijk (kennismakelaar Kennisrotonde), update door Judith Amels (kennismakelaar Kennisrotonde)

14 mei 2018 – update 23 september 2023

KR. 371

Kort antwoord

Formele spellinginstructie zorgt voor betere spellingresultaten dan meer informele instructie. Daarbij is het belangrijk om regelmatigheden in spelling expliciet te maken, één spellingregel tegelijk uit te leggen en de toepassing van een spellingregel in te oefenen tot deze echt beheerst wordt. Leerlingen meer zelfstandigheid geven kan positieve resultaten opleveren wanneer zij vooraf expliciete instructie krijgen over wat zij moeten doen. Spellingwerk direct na de spellingsopdracht door leerlingen zelf na laten kijken levert eveneens positieve resultaten op.

Antwoord

Toelichting

Bij het beantwoorden van deze vraag wordt in de eerste twee paragrafen ingegaan op spellinginstructie in het algemeen. Daarna wordt gekeken naar de relatie tussen de mate van zelfstandigheid van leerlingen en de spellingresultaten. Tot slot wordt het professionaliseren van leraren benoemd om het spellingonderwijs te versterken.

Formele spellinginstructie verbetert resultaten

Formele instructie zorgt er voor dat spellingresultaten verbeteren. Zo blijkt uit een uitgebreide meta-analyse van ruim 50 eerder uitgevoerde wetenschappelijke onderzoeken in het basisonderwijs die Graham en Santangelo deden in 2014. De resultaten van hun meta-analyse tonen aan dat formele spellinginstructie de spellingprestaties verbetert in vergelijking met geen of informele instructie om de spellingprestaties te verbeteren. Informele spellinginstructie is bijvoorbeeld de juiste spelling voordoen tijdens een schrijfopdracht, leerlingen schrijfwerk met anderen laten delen, of het benutten van “leerzame momenten” gedurende de schooldag om aandacht te besteden aan leerbehoeften op het gebied van spelling. In formele instructie worden regelmatigheden in spelling expliciet gemaakt, spellingregels worden uitgelegd en de toepassing van spellingsregels wordt ingeoefend tot deze echt beheerst worden (Berninger et al., 1998 en Henry, 1989, in Cordewener, Hasselman, Verhoeven, & Bosman, 2018).

Wanneer leerlingen leren een bepaalde spellingstrategie toe te passen voordat ze een woord opschrijven, verbetert dat hun spellingbewustzijn (inschatten of je een woord wel of niet correct hebt gespeld) en hun spellingresultaten (Cordewener et al., 2018).

De positieve effecten van formele spellinginstructie gelden voor alle leerlingen: voor kinderen die geen ondersteuning nodig hebben, voor kinderen met lees- en spellingproblemen, voor leerlingen met een lage sociaal-economische status en leerlingen met een vastgestelde leerstoornis (Graham & Santangelo, 2014, in Trioen et al., 2021).

Het verhogen van de hoeveelheid formele spellinginstructie blijkt nuttig. De behaalde resultaten zijn blijvend en geleerde spellingregels worden toegepast tijdens andere schrijfopdrachten (er is dan sprake van 'transfer'). Daarnaast levert spellinginstructie verbeteringen in fonologisch bewustzijn (het besef dat woorden gevormd worden door individuele klanken, en deze kunnen benoemen) en leesvaardigheid. Deze positieve effecten van formele spellinginstructies gelden voor iedere klas en ieder spellingsniveau (Graham & Santangelo, 2014; Lin, 2013). Echter, de grootte van de effecten voor leerlingen over de verschillende leerjaren verschilt tussen het onderzoek dat Graham en Santangelo (2014) deden en het onderzoek van Lin (2013).

Instructiemethodieken bij het aanleren van spelling

De wijze waarop formele spellinginstructie gebeurt, heeft invloed op de leerresultaten. Het directe instructiemodel is een methodiek voor leraargestuurde instructie die sterke positieve effecten heeft op leeruitkomsten van leerlingen in verschillende domeinen waaronder spelling (o.a. Engelman, 2007; Hughes et al., 2017). Latere uitwerkingen van dit model zijn het Activerende Directe Instructie(ADI)-model, het Interactieve, Gedifferentieerde Directe Instructie(IGDI)model en het Expliciete Directe Instructie(EDI)model.

Het directe instructiemodel kent de volgende stappen: (1) dagelijkse terugblik; (2) presentatie; (3) (in)oefening van het aangeleerde; (4) zelfstandig toepassen van het geleerde; (5) periodieke terugblik; en (6) terugkoppeling (gedurende elke lesfase). Lees meer over het directe instructiemodel in een ander antwoord van de Kennisrotonde (Kennisrotonde, 2020). Bosman (2016) stelt dat effectieve spellinginstructiemethoden worden gekenmerkt door het feit dat die instructie aan leerlingen duidelijk maakt waarom woorden gespeld worden zoals ze gespeld worden. In effectieve instructiemethoden wordt instructie expliciet gemaakt.

Bosman en Schraven (2017) deden onder 44 leerlingen van drie scholen voor speciaal onderwijs onderzoek naar instructiekwaliteit in het programma 'How to teach children reading and spelling'; een programma dat is gebaseerd op directe instructie. De drie scholen werkten met verschillende instructiemethodieken. In de school die het directe instructiemodel gebruikte, waren de spellingresultaten aanzienlijk beter. Daarnaast stellen de onderzoekers dat in de stappen van het directe instructiemodel de klassikale instructie aanwezig moet zijn. In klassikale instructie geeft de leerkracht instructie aan een individuele leerling in aanwezigheid van de hele groep die hoort en meedoet in wat er wordt gezegd. Klassikale instructie heeft zo een positief effect op met name zwakke leerlingen omdat zij extra profiteren van herhaling of van vragen waarmee de leerkracht sterkere leerlingen uitdaagt.

Cordewener et al. (2018) hebben onderzoek onder 115 leerlingen van groep 5 gedaan naar hun handelen en bewustzijn tijdens spellingonderwijs en welke instructiestrategie het meest effectief bleek. Zij vergeleken de verschillen tussen drie groepen leerlingen. De eerste groep kreeg in een spellingles één strategie aangeleerd (niet meerdere, want uit onderzoek blijkt ook dat het het beste is om één strategie tegelijk aan te bieden). Bijvoorbeeld: eerst het woord verdelen in lettergrepen, vervolgens op iedere lettergreep de bijbehorende spellingregel toepassen. De tweede groep leerlingen oefende dezelfde spellingstrategie, alleen nu bij het nakijken achteraf, enige tijd na het maken van het dictee. Aan hen werden vragen over metacognitieve vaardigheden gesteld over bijvoorbeeld de reden waarom een bepaalde spellingregel was toegepast. De derde groep leerlingen had een zelfcorrectietraining gekregen naast hun gewone spellingonderwijs. Zij keken zelfstandig hun dictee na, direct nadat ze dat gemaakt hadden.

Uit onderzoek is bekend dat direct nakijken beter is dan uitgesteld nakijken. Deze leerlingen werd dus meer zelfstandigheid geboden door hen zelf hun werk te laten nakijken aan de hand van een correctieblad. Hoewel alle drie de groepen leerlingen vooruit gingen op hun spellingresultaten, bleken alleen de leerlingen in de eerste groep een beter spellingbewustzijn te hebben, zij konden dus beter inschatten of ze woorden correct of niet correct hadden gespeld (Cordewener et al., 2018).

Bosman (2014b) benoemt nog enkele andere effectieve instructiemethoden: “de kinesthetische methode, kopieer-bedek-vergelijk methode, connecties methode, simultaan mondeling spellen, visueel verbeelden, schrijf-zeg methode en multi-sensorische methoden.

Leraargestuurde versus leerlinggestuurde instructie

Deze paragraaf gaat in op de vraag of instructiemodellen waarbij van leerlingen meer zelfregulering gevraagd wordt tijdens de spellingles ook effectief zijn. Er is weinig onderzoek gedaan naar de relatie tussen leraargestuurd dan wel leerlinggestuurd spellingonderwijs en behaalde spellingresultaten. Onderzoek van Gettinger (1985) laat zien dat de door haar onderzochte vorm van leerling-gestuurde instructie tijdens remedial teaching hogere spellingresultaten opleverde dan leraargestuurde instructie. Belangrijk hierbij is dat leerlingen vooraf instructie kregen over de procedure die zij (zelfstandig) moesten doorlopen. Deze procedure hield in het genoemde onderzoek in dat leerlingen dicteewoorden zelf nakeken met een antwoordblad, vervolgens doorliepen ze de volgende stappen: (a) het woord op het antwoordblad bekijken en hardop lezen, (b) het blad omdraaien, (c) het woord opschrijven, (d) het woord nakijken. Dit moest herhaald worden tot ieder woord minimaal twee keer goed geschreven was (Gettinger, 1985).

Door meer vertrouwen te stellen in zelfregulerende mechanismen kunnen leerlingen meer controle krijgen over hun eigen leervermogen (Bosman, 2014a). Er kan daarbij onderscheid gemaakt worden tussen zelfregulering van aandacht en zelfregulering van prestaties. Uit onderzoek van Reid en Harris (1993) onder leerlingen met leerproblemen blijkt dat zelfregulering van prestaties leidt tot een verbetering van de spellingprestaties tijdens de oefening, maar zelfregulering van aandacht niet. Zelfregulering van aandacht leidt wel tot een betere taakhouding, maar tegelijkertijd tot minder goede spellingprestaties. Er lijkt dus geen eenduidig antwoord te komen vanuit wetenschappelijk onderzoek over zelfregulering bij spellingonderwijs (Bosman, 2014a).

Zelfstandig nakijken

Wanneer niet zozeer naar de spellinginstructie, maar naar het nakijken van spellingopdrachten gekeken wordt, blijkt meer zelfstandigheid van leerlingen in deze fase van de spellingles een positief effect te hebben. Leerlingen direct na het maken van een opdracht zelf hun spellingwerk laten nakijken aan de hand van een nakijkblad zorgt voor beter spellingresultaten dan wanneer alleen de leraar het werk nakijkt (Cordewener et al., 2018; Gettinger, 1985; Wirtz, Gardner III, Weber, & Bullara, 1996). Door een leerling te vragen hardop te reflecteren op het eigen spellingproces kan nagegaan worden of de gerapporteerde spellingkennis het spellingproduct reflecteert (Bosman, 2014a).

Versterken van het spellingonderwijs

Om spellingonderwijs te verbeteren blijkt een belangrijke kans te liggen bij de professionalisering van leraren. Leraren blijken te weinig professionele kennis te hebben met betrekking tot het implementeren van expliciete spellinginstructie en blijken te weinig tijd te kunnen vinden binnen het curriculum om spelling te kunnen geven (McNeill & Kirk, 2014). Belangrijke aspecten om het spellingonderwijs te versterken zijn volgens de diverse onderzoekers het vergroten van de kennis van leraren over: (a) de taalstructuur, (b) de praktische implementatie van spellinginstructie en van het toetsen van spelling en (c) de verbanden tussen spelling en andere vakgebieden (Graham et al., 2008; Masterson & Apel, 2010; McNeill & Kirk, 2014). Ook kennis van het belang van feedback op spelling, en de aard en het moment van feedback door de leerkracht, zijn wezenlijke onderdelen van spellinginstructie (Bosman, 2016).

Geraadpleegde bronnen

Bosman, A. (2014a). Spellingvaardigheid en leren spellen (3).

Bosman, A. (2014b). Spellingvaardigheid en leren spellen (4).

Bosman, A. (2016). Spelling en expliciete instructie.

Bosman, A.M.T. & Schraven, J.L.M. (2017). In: E. Segers, P. van den Broek (Eds.), *Developmental perspectives in written language and literacy: In honor of Ludo Verhoeven*, 277-293.

Cordewener, K. A. H., Hasselman, F., Verhoeven, L., & Bosman, A. M. T. (2018). The role of instruction for spelling performance and spelling consciousness. *Journal of Experimental Education, 86*(2), 135–153.

Gettinger, M. (1985). Effects of teacher-directed versus student-directed instruction and cues versus no cues for improving spelling performance. *Journal of Applied Behavior Analysis, 18*, 167–171.

Graham, S., Morphy, P., Harris, K.R., Fink-Chorzempa, B., Saddler, B., Moran, S., & Mason, L. (2008). Teaching spelling in the primary grades: A national survey of instructional practices and adaptations. *American Educational Research Journal*, *45*(3), 796-825.

Graham, S., & Santangelo, T. (2014). Does spelling instruction make students better spellers, readers, and writers? A meta-analytic review. *Reading and Writing*, *27*(9), 1703-1743.

Hughes, C.A., Morris, J.R., Therrien, W.J., & Benson, S.K. (2017). Explicit instruction: Historical and contemporary contexts. *Learning Disabilities Research & Practice*, 32(3), 140–148.

Masterson, J.J., & Apel, K. (2010). Linking characteristics discovered in spelling assessment to intervention goals and methods. *Learning Disabled Quarterly*, *33*, 185-198.

McNeill, B., & Kirk, C. (2014). Theoretical beliefs and instructional practices used for teaching spelling in elementary classrooms. *Reading and Writing*, *27*(3), 535-554.

Reid, R., & Harris, K. R. (1993). Self-monitoring of attention versus self-monitoring of performance: Effects on attention and academic performance. *Exceptional Children*, *60*(1), 29-40.

Trioen, M., Taelman, H., Schraeyen, K., Geudens, A., & Missine, L. (2021). De schijnwerper op taal. Taalondersteuning voor leerlingen die daar extra nood aan hebben. Wetenschappelijk rapport bij het onderzoek Taalintegratietrajecten. Universiteit Antwerpen.

Wirtz, C. L., Gardner III, R., Weber, K., & Bullara, D. (1996). Using self-correction to improve the spelling performance of low-achieving third graders. *Remedial and Special Education*, *17*(1), 48-58.

Meer weten?

Diverse publicaties over lezen en spellen van Anna Bosman

Antwoorden van de Kennisrotonde over instructie en spelling:

- Kennisrotonde (2023). Leidt aandacht voor de woordstructuur en betekenis van woorden bij spellinginstructie vanaf groep 4 tot betere spellingresultaten? (KR 1536).
- Kennisrotonde (2023). Is het overschrijven van woorden – zonder de woorden te horen – effectief om te leren spellen? (KR 1581).
- Kennisrotonde (2023). Draagt het zichtbaar ophangen van de spellingregels in de klas bij aan het correct toepassen van spellingregels op de basisschool? (KR 1504).
- Kennisrotonde (2023). Heeft het ophangen van visuele educatieve hulpmiddelen in de klas, zoals spellingsregels, een positief effect op de leerprestaties van leerlingen?

Over deze vraag

Opgesteld door:	Lisette Uiterwijk (kennismakelaar Kennisrotonde), update door: Judith Amels (kennismakelaar Kennisrotonde)
Vraagsteller:	leraar primair onderwijs
Onderwijssector:	Po
Trefwoorden:	Spelling, spellinginstructie, zelfstandigheid, zelfregulering

Referentie: Kennisrotonde. (2023). *Welke instructiemethodiek, met welke mate van zelfstandigheid van leerlingen, is effectief bij het aanleren van spellingsvaardigheden in de groepen 4 tot en met 8 van de basisschool?* (1e update) (KR. 371).

Dit antwoord is gepubliceerd op Kennisrotonde.nl. De Kennisrotonde is samen met NCO en Onderwijskennis een onderdeel van het NRO.